

Философската система на Бъркли

(Бъркли, Принципи, стр.1-40, 51-53, 58-66, 101-118; Диалози)

“.....Възникването на идеите или усещанията в нашия дух не може да служи като основание за допускането на материята или телесните субстанции и тъй като това възникване остава еднакво необяснимо както при това допускане , така и без него.

Дж. Бъркли

След края на успеха на средновековната патерналистична философия идва ред на Просвещението и Философията на новото време. Фактическият успех на новите методи в метафизиката и в природната наука бил едно преоформяне на основните представи за същността на нещата, както и за вида и начина на тяхната връзка. Понятията за субстанция и причинност получили ново съдържание. Това изменение обаче не могло да стане така радикално в метафизиката, както станало в природната наука. В тази ограничена област (в метафизиката), след като веднъж бил намерен принципа на Галилей, следвало да се започне от начало и да се даде всъщност една нова теория: в общите философски учения силата и правото на традицията били твърде големи, за да могат да бъдат оставени настрана. Тази разлика важала още и при деликатното отношение към религиозните понятия. Изследването на природата можело да се изолира абсолютно от теологията и да се отнесе напълно индеферентно към нея: чрез понятието за Бога и чрез теорията за духовния свят метафизиката се свежда до кръга от религиозни представи, независимо от това, дали се отнася към тях приятелски или неприятелски.

За изострянето на това противоречие във философията на Ренесанса изключително много допринесло възобновеното учение за интелектуалният характер на сетивните качества. От скептичната и епикурейската литература бил приет възгледът за цветовете, тоновете, мириса, вкуса, качества на топлината, натиска и осезанието, а именно, че те не са действителни качества на нещата, а знаци за тях в духа, при което в повечето учения на по-новата философия се повтаряли античните примери.

С изключение на духовното от обяснението на природата отпаднал и още един момент на стария светоглед: мнението за различните по вид и ценност сфери на природата от старопитагорейски произход, което намерило достъп в неоплатоничната степенна стълбица. В това отношение много работила фантазната натурфилософия на Ренесанса. Чрез Николаус Кузански било възобновено стоическото учение за всеприсъствието и наличността на всички материи във всяка точка на вселената. Но едва с победата на Коперниковата система, както виждаме това при Бруно, се изтъква представата за еднаквостта на всички части на универсума: светът под луната (т. е. земята) не можел повече да бъде противопоставят като несъвършен на духовната сфера на звездното небе. Материя и движение са едно. От тези мисли изходили Кеплер и Галилей и завършили, когато Нютон познал идентичността в силата на падането на ябълката и в хода на съзвездията. За модерната наука вече не съществувала старата разлика по същност и стойност между небето и земята.

Философската система на Бъркли обаче се свързва изцяло с противопоставяне на атеизма и на скептицизма. Общата идея, която предизвиква у Бъркли истинско негодувание е понятието за материална субстанция. Бъркли визира тезата, че това е сред най – злокачествените идеи във философията.

Според Бъркли, в нашия опит съществуват единствено идеите, това, което Хюм нарича "впечатления", а парадигмално - усещания за цвят, топлина, съпротивление и т.н. Бъркли не иска да признае, че аргументите, с които отхвърля субстанцията на предметния свят се отнасят с логическа необходимост и до субстационаното битие на самия субект. Бъркли извиква на помощ принципите на теологията, за да придаде общовалидност на основния принцип на всеки субективен идеализъм. Бъркли допуска че съзнанието притежава вродени знания за абсолютни същности. Първичните идеи според него са неотделими от вторичните. Във вторите има толкова много вариации, колкото в първите. Освен това, ако ни е известно само за съществуването на "идеите", дори ако придадем на групите от идеи за първични качества специален статус, материята, както настоява Нютоновата наука, все още не може да бъде защитена. Бъркли твърди, че "самото съществуване на дадена идея предполага пасивност и инертност". Съответно, "не е възможно една идея да бъде причина на каквото и да е"; идеите за първични качества не могат да бъдат причини на нищо. Доктрината, според която нашите усещания "са резултат от въздействието на различни по конфигурация, брой, движение и размер корпускули, определено трябва да е погрешна"

Той не отрича съществуването на скалите, околността или предметите от пейзажа. Той просто твърди, че те съществуват единствено поради това, че са елементи на мислещите души, че те съществуват единствено в ума. Следователно, Бъркли вижда материалната субстанция единствено от гледна точка на душата, на усещането, на

това, което се „чувства“ в ума.

Да наречем нещо действително или недействително означава да го класифицираме. Да наречем нещо недействително означава да го поставим в категорията на нещата, които са по-малко основни, по-малко важни в схемата на всички неща. Ако обясняваме душите върху основата на функциите на тялото, както правят материалистите, тогава въздигаме материята и принизяваме съзнанието. Ако обясняваме материалните тела въз основа на умствените феномени, както правят идеалистите, тогава ние възвишаваме съзнанието и принизяваме материята.

Следователно, основния принцип на Бъркли е срещу материята.

Единствената причина за въвеждането на фикцията за една независима материя, според Бъркли, е за да се осигури някаква обединяваща основа за доста различните свойства на физическите обекти. Бъркли доказва, че тези усещания са събрани заедно и интегрирани от душата. Според него, мрежата от правила или установени методи ... са наречени закони на природата и ние научаваме това от опита, който ни учи, че такива и такива идеи са свързани с такива и такива други идеи в обичайния ход на нещата.

Бъркли изцяло отрича законите на природата, като начин за нейното разбиране, предсказване на усещанията.

Бъркли, както вече бе споменато се опира на религията. Според него, *Бог е във всичко.*

В
Диалози – те
на Бъркли

твърденията, с които "безбожниците искат да оборят съществуването на Бога, винаги или допускат у Бога човешки чувства, или пък приписват на човешкия ум самонадеяна сила и мъдрост". И щом идеята за Бог е реална, следователно реален е самият Бог, макар да е "същество безкрайно и неразбираемо".

Според Бъркли” Това ни показва Божието качество на Творец и могъществото на Неговото сътворение. И в този момент Бог показва на много хора по земята много

независими едни от други образи. Всеки един от тези образи бива сътворен без прекъсване, в една свършена хармония и до най-малката подробност. Образите биват показвани на всеки един индивид, без да бъде пропуснат ни най-малък детайл. Размишляването върху това чудо ще разкрие пред хората безпределното могъщество на Бог и това, че Той е единственият Владетел на всички светове...”

Всеки сам може да прецени колко е сходна безкрайността на Бог с научната безбрежност, както и с възможностите за творчество в полето на изкуствата. Но тук ни интересува метода за самопознание на университетската институция. Самопознание, което в конкретния случай разбираме като антропоцентричен опит без претенция, че изразените позиции са последна инстанция, че са всеобхватни или недискусионни. Опит, отнасящ се достатъчно коректно, но и достатъчно критично към предимствата и недостатъците на диалектиката и метафизиката, на дуализма и интердисциплинарността, на всички досегашни методи, които времето и възможностите ни са позволили да осмислим.

Джордж Бъркли в "Трактат за принципите на човешкото познание" основателно посочва, че "веднага щом се откъснем от чувството и инстинкта, за да изследваме един по-висш принцип - р а з у м а,... в нашите умове прииждат хиляди съмнения, които се отнасят до тези неща и които преди това са изглеждали напълно (достъпни) за схващане". Тоест, ние никога не бихме могли да узнаем истинската природа на първоизточника на материалния свят извън мозъка. Истината, която Бъркли разкрива с тези думи, е следната: ние определяме един предмет, като интерпретираме различни усещания, които биват изпитани в мозъка. Както е случаят в примера, вкусът и мирисът на една ябълка, нейната твърдост и кръгла форма, както и усещанията, свързани с други нейни качества, се възприемат като едно цяло от мозъка и ние възприемаме това цяло като ябълка. В действителност обаче ние никога не можем да влезем в контакт с първоизточника на ябълката, а единствено с нашите усещания, свързани с нея. Всичко, което виждаме, помирисваме, вкусваме, докосваме и чуваме, са само копия в нашия мозък. По този начин, Бъркли изцяло отрича материята.

И ако философското мислене, ако не във всеки, то в интересувашите ни случаи, е форма, способ, идея за самопознание, то разсъждението за метода на философстването е част от самопознанието, на начините, които ни правят разбиращи, проникателни, мъдри, а защо не просто адекватни. Идеята на Бъркли е, че има едно съзнание по-голямо от човешкото, което е безкрайно, а човешкото съзнание е крайно. Това по-голямо съзнание той нарича Автора на природата, в който нещата, например "дърво", съществуват независимо от нас, познаваме ги чрез сетивата и са наши усещания.

